Sári László

Keleti levelek 2.

Egy korhely és egy komor kínai költőről

„Mit mondjak neki még,
ha nem tudja, hogy az ember világán túl
van egy másik föld s egy másik ég?"

A klasszikus kínai költészet egyik legnagyobb alakja, *Li Taj-po* teszi föl a kérdést egyik versében *(Beszélgetés a hegyek között)*, igencsak méltatlankodva. Látogatója tudatlanságán bosszankodik, akinek fogalma sincs arról a világról, amelyben ő él, amely nem a hétköznapok szembetűnő világa. A teljes költemény így szól:

Mért élek a hegyek közt – tudakolja
látogatóm. Csendesen nevetek.
A kék-ezüst patakban leúsztatnak
a rózsapiros viráglevelek.
Hová úsztatnak – kérdezhetném tőle,
de hallgatok. Mit mondjak neki még,
ha nem tudja, hogy az ember világán
túl van egy másik föld s egy másik ég?

Li Taj-po a 8. században élt, a Kínai Birodalom egyik aranykorában, amikor is, nem túlzás azt állítanunk, hogy költő termett minden bokorban. Ez a század a költészetnek is fénykora volt Kínában. Sorsukat, egyénisé-güket tekintve is különleges költők népesítették be a császári és a főúri udvarokat, közöttük is talán Li Taj-po alakja a legszembetűnőbb.

Egész életét és költészetét az jellemzi leginkább, hogy sokkal erősebben vonzódott a patakokhoz, a virágokhoz, a tavakhoz, folyókhoz és hegyekhez, mint az emberi világhoz. A természeti szépség erős hatása a költőkre és költészetükre megszokott dolog az irodalomban, de Li Taj-po életében ez a szokottnál is nagyobb jelentőséggel bír. Ő egészen szoros, személyes, sőt intim viszonyt alakított ki a természettel, ezt mindegyik költeményéből azonnal érezzük. Leghíresebb versében *(Egyedül ülök a Csingting hegyen)* röviden, végtelenül egyszerűen és őszintén beszél erről. Li Taj-po a természetben ter-

mészeti lényként helyezi el magát, s nem is tesz mást, csak szelíden szemlélődik a néma társak, a növények, vizek, hegyek társaságában. Így szól a vers:

Madárraj lebeg,
árva felhő megy,
nem únjuk nézni
egymást – én s a hegy.

Ennyi az egész. De ebben a négy sorban benne van a költő egész világlátása, életfilozófiája. Li Taj-po már gyerekkorától rendhagyó életet élt. Valószínűleg Belső-Ázsiában született, s onnan települt vissza szüleivel Kínába. Alig felserdülve elhagyta szülei házát, visszavonult a hegyekbe. Ott madarakat szelídített, aztán egészen váratlanul kóborlásokba kezdett. Kelet-Kínában mint *vándor igazságosztó* tevékenykedett, ami azt jelenti, hogy a vérbosszú végrehajtását vállalta azok helyett, akik erre képtelenek voltak. Jártak ilyen igazságtevők mindenhol, ez elfogadott „foglalkozás"-nak számított akkoriban Ázsiában. S bár nem tudjuk, hogy kapott-e egyáltalán feladatot, nem tudjuk, hogy ölt-e embert, ez mindenképpen meghökkentő fordulat az életében. Ennek vállalása is arra utal, hogy sokkal inkább egy másik világból valónak érezte magát, mintsem az emberekéből.

Aki a hegyek bámulása és a madarak szelídítése után könnyedén vállal gyilkosságot, annak alighanem semmi köze az emberekhez. Egyik pártfogója, egyébként a császár befolyásos hivatalnoka, el is nevezte őt „Száműzött Halhatatlan"-nak. Vagyis földre tévedt istenségnek. Li Taj-po szép verset írt ebből az alkalomból. A címe: *Bor mellett Ho Cse-csangra emlékezem*

Ho úr, a trónörökös udvarnagya, Csanganban, a Bíbor Égsark templomában, amint meglátott, elnevezett engem Száműzött Halhatatlannak. Azzal leoldotta övéről arany teknősbékáját, hivatala jelét, s bort vásárolt rajta, hogy együtt vigadnánk. Erre emlékezve írtam ezt a verset.

Ho Cse-csang derekas, víg cimbora volt.
Fenyveserdő földjében porlad már a teste,
kendőmbe sűrű könnyeket sírok.
Megtért végső helyére, a Négy Fény hegyére,
föld karolja át ott a Tao-barátot.

Tükörtavas birtokán vígan éltünk hajdanán,
tavon és teraszon csudavilág volt!
Lakatlan az öreg ház, meghalt a gazda.
Kinek nyílnak a lótuszvirágok?
Hihetetlen végzet, nyomasztó álom;
süthet a nap, fázom, szótlanul állok.

Li taj-po ezekben a strófákban is a másik világban való létezést firtatja, fürkészi, egész életében arrafelé kereste szabadulását a földi sors szorításából, a legteljesebb kibontakozást remélte tőle. Szívesen beszélt például égi utazásairól, élményeiről, tündérekkel, démonokkal, istenségekkel való találkozásairól. Kortársai följegyezték, hogy nagyon meggyőzően tudta előadni ezeket a történeteket.

Taoista körökben, ahol a lélek túlvilági utazása mindennapos esemény volt, nem csodálkoztak beszámolóin. Rendszerint azt is hosszasan elmesélte, miről beszélgetett az égiekkel. Lenyűgözte hallgatóságát. Magas termetű, vékony testalkatú volt, hosszú hajáról azt írta, olyan fekete, mint a darázs csíkja.

Magas, éneklő hangon, állva szavalta verseit, mesélte kalandjait, s közben előre-hátra dülöngélt. Olykor lábujjhegyre állt, hosszan nyújtózkodott, mintha föl akarna szállni.

Meggyőződéses taoista volt, ezért is vetette meg a földi, az anyagi világhoz kötődő társait, csakis az anyagon túli, a szellemi, az érzéki érdekelte. Még a taoisták életelixírjének főzésével is megpróbálkozott, vall is róla egyik versében. Ebben sem titkolja: *„Fitymálom, amit kínál a világ, örökké élni, más mi se csábít."* Vagyis csak az égi létnek, lehetőleg öröklétnek volt jelentősége a szemében. Ám ezt a túlvilági életet sem a földi lét után képzelte el, hanem itt és máris ebben akart élni.

Költőként Kék Lótusz remetéjének nevezte magát, s határozottan kijelentette:

Kék Lótusz remetéje, száműzött halhatatlan.
Tudd meg: kocsmák rejtették hírnevem harminc tavaszon át.
Aranyköles vagyok. Otthonom már egy másik világ.

A krónikák pontosan számon tartják, hogy 742 őszén Li Taj-pót, egy taoista barátja ajánlására a fővárosba, Csanganba hívták, s bár nem tette le hivatali vizsgáit, kinevezték a híres-neves Hanlin Akadémia tanárának. Bár ez igen nagy megtiszteltetésnek számított, nem tudta komolyan venni a munkát. Itt sem volt képes „rendesen viselkedni". Épp olyan szemtelen volt elöljáróival, mint minden más főrangúval.

Pedig a császár maga is kényeztette, dédelgette, minden kilengését elnézte. Azon sem sértődött meg, hogy Li Taj-po rendszeresen elmaradt az udvarban rendezett költői versenyekről, s valamelyik csangani kocsmából kellett a császári gyaloghintón a palotába hozatni. Sőt kitüntette őt, egy aranylapocskát ajándékozott neki a következő felirattal:

„Li Taj-pónak ezennel »a birodalom e világi gondoktól mentes bölcse, valamint a művészetek lakóhely nélküli vándorló mestere« címeket

adományozom. Mostantól kezdve kedve szerint ihat bármelyik italmérésben, amelyben ezt az aranylapot felmutatja."

De a költőt ez sem hatotta meg, képtelen volt fékezni magát, megbecsülni az udvari életet, pártfogóit, jótevőit.

Tanár vagyok Csángánban a Hán-lin Akadémián

Pitymallatkor a Bíbor Intézetbe
futok, ott szorgoskodom estelig,
mikor is az Arany Kapunál várjuk
a császár újabb rendeleteit.
Könyvet olvasok könyv után; köröttem
kéziratok, jegyzetek, ritkaságok.
Ha olykor megértek
egy mondatot, becsukom a könyvemet,
mosolygok és gratulálok magamnak.
Természetemtől fogva
gátlástalan s nemtörődöm vagyok.
Excentrikusnak mondanak, s megrónak.

Ha télvíz táján az ég felragyog:
vad vágyat érzek, hogy erdőket lássak,
s hegyek közt járjak.

Ha ezt befejeztem,
rögtön magam alá kapom a lábam, s
pecázni kezdek istenigazában.

Li Taj-po nem panaszkodott. Elfogadta ugyan tanári kinevezését a császár egyetemére, de aztán gyorsan elmenekült onnan. Azt mondják, elbocsátó levelét ő maga írta meg, és könyörögve kérte elöljáróját, hogy írja alá. Magányra vágyott, a természet önfeledt, érzéki élvezetére.

Mezítelenre vetkeztem, ledőltem az erdőben.
Olykor meg-megmozdítom pehelytoll legyezőmet.
Kalapom a bokorban csücsül a patakparton.
A szellőt hívom: gondozd frizurámat, míg alszom.

Végül ugyanolyan szépen és könnyedén találta meg azt a másik világot odaát, ahogyan itt élt. Az utolsó róla szóló legenda szerint egy este a Jangce folyón magányosan csónakázott, s közben persze borozgatott. Bámulta szépséges barátait: a vizet, a hegyet, a felhőket, a Holdat. A valóságos Hold odafönt, és vízben tükröződő képe idelent a kínai szimbolikában az égi és a földi világ harmóniáját jelenti. Li Taj-po, amikor a bortól kissé bódultan meg akarta ölelni a vízen a Hold tükörképét,

kiesett a csónakból, és elsodorta a víz. Így lelte halálát a száműzött halhatatlan. Folyón, hegyek közt, holdfényben.

Állítólag húszezernél is több verset írt, ebből mintegy kétezer maradt ránk. Nem becsülte sokra a költeményeit. Legtöbbjét alighogy megírta, szélnek eresztette, vagy papírhajót hajtogatott belőle, és patak, folyó vizére bízta. A költészetet mint életformát szerette, nem a versekért, az alkotásért élt. Megengedhette magának a Pazarlást, mert nagyon könnyen írt, a versírás semmilyen erőfeszítést nem jelentett számára.

Egészen biztos, hogy nem lehet tökéletesebben megvalósítani azt a kínai életeszményt, amelyet képviselt. Könnyed fölényessége a földi világ hiúságaival szemben, és a természeti tüneményekben való extatikus elmélyülése páratlannak mondható.

A 8. század másik kínai költőóriása a birodalom sorsáért örökké aggódó, kötelességtudó, komor *Tu Fu*. Barátja volt Li Taj-pónak, de csak a borivás művészetét gyakorolták nagy egyetértésben. Egyébként ég és föld a két ember természete. Ennek ellenére Tu Fuban életre szóló, őszinte tisztelet és szeretet támadt a fiatalabb költőtárs iránt. Számos verset írt Li Taj-póról, mindegyikben szépen vall baráti érzéseiről.

Nem láttam régen Li Taj-pót, szegényt.
Őrültet játszik – be szánom érte!
Élete ellen törnek – jó szívvel
én gondolok csak tehetségére.
Hány merész verset írt magányában,
egy kupa bornál, magát emésztve.
A Kuang-hegyi kicsi szobába
bárcsak ősz fejjel végre megtérne!

Közöttük az alapvető különbség az volt, hogy míg Li Taj-po alkatilag is tűnődő, elvágyódó taoista érzelmű volt, Tu Fu meghatározóan konfuciánus szellemű, vagyis a rendezett emberi viszonyokat tisztelő, józan lelkű, igyekvő ember. Ő például mindig is hivatalra vágyott, csa-

ládra, megbecsülésre, nyugalomra. És csak ezután következett nála a bor, a heverészés völgyek puha ölén.

Tu Fu szinte rögeszmésen becsületes, alapos volt. Ilyen volt hivatalnoknak és költőnek is. Óriási körültekintéssel, erőfeszítéssel írta verseit. Li Taj-po állítólag meg is kérdezte egyszer tőle, hogy „mondd barátom, mennyit vesztettél súlyodból, míg legutóbbi versedet megírtad?" De versben is ugratta őt, már a címe is utal erre:

Tu Fuval ingerkedem

Csanglo lejtőjén, Tu Fu, veled összeakadtam.
Fejeden szalmakalap, jöttél a déli napban;
most, hogy újra láttalak, arcod igen megapadt;
túl sokat gyötröd magad: verset írsz szakadatlan!

Tu Fu nyilván irigyelte Li Taj-pót, hogy minden könnyedén ment neki, s erkölcsi gátlásai se nagyon akadályozták a könnyű életben. Megpróbált hasonlítani rá. Be is vallja vágyakozását a derűs léhaságra:

Udvari hivatalnok lettem

A palotából kijövet zálogba csapom a ruhám
s dülöngve érkezem haza vízparti kocsmázás után.
Miért ne innék? Száz közül él-e több mint egy: hetvenig?
Bárhol járok, mindig akad hitelező, ki megsegít.
A rózsakertben lepke száll: a színest vonzzák a színek.
A szitakötő szárnyai szelíden seprik a vizet.

Mit mondhatok e változó díszletek közt? Elillannak
a napok meg az évszakok. Vigasznak itt a pillanat.

Bármennyire könnyed, sőt felelőtlen akart lenni, van ebben a versben töprengés, fontolgatás, számolgatás is. *„Miért ne innék? Száz közül él-e több mint egy: hetvenig?"* Hát így nem lehet inni! Erre mondják a kínai buddhisták, hogy amiben erőfeszítés van, azt megette a fene. Amikor Li Taj-po fölemelte a poharát, egészen biztos, hogy nem gondolt rá, meddig él.

Tu Funak leginkább a természeti képek szemlélése adott nyugalmat. Ebben közel állt Li Taj-póhoz. Ilyenkor tudta magát igazán elengedni.

Örülök a tavasznak (részlet)

A dűlőutak végén
fekete felhők ülnek,
a Hoáng-hón egy bárka
lámpása villan olykor.
Hajnalra majd kék, sárga

s piros szirmok esőznek
s brokátszőnyeg terül el
Csángán utcáin.

Tajsan (részlet)

Nyíló felhőkre mellem kitárom,
madárrajt nézek: haza-vonulnak.
Mikor érkezem föl a tetőre,
hol a hegyek mind szemembe-bújnak?

Sóhaj a szélkidöntött cédrus felett

Cédrus állt parti nádkunyhóm felett.
Kétszázéves, mondták az öregek.
S most májusban, mint száskaförgeteg,
szisszent a szél, nőtt s hozott oly vihart,
hogy folyót, hegyet söpört s kicsavart
minden fát – ki az én cédrusom is.
(Ha ég átka volna, vajon mit akart?)

Hogy állt itt a kék parton ez a fa!
Zöld ernyője, óriás kupola,
esőtől, hótól védett, s muzsika
szólt benne, ezer csodafuvola.
Dőlt tigrisként fekszik most a füvön,
roskadt sárkányként. Szemem csupa könny.
Kunyhómban sincs nélküle örömöm.

Tu Fu még az áhított és végre megszerzett hivatalból is a természetbe vágyott, erről is van verse. Szegénynek minden nagyon nehezen ment, de legalább őszintén bevallotta magának és a világnak. Talán megkönnyebbült tőle.

Korra ősszel szenvedek az egyre tornyosuló aktahegyek mellett

Hetedik hónap, hőség, izzik a nap az égen.
Eszem, de ímmel-ámmal, kevéssel is beérem.
A hivatalba érve ordítanék az égre:
toronyban áll az akta, de hozzák még serényen!
Szobámból hegyre látok. Ó, fenyőóriások!
El innen! Hadd tapodjak mezítláb, hóban, jégen.

A valaha jómódú, főrangú család elszegényedett, sikertelen fia nagyon fájlalta sorsát. Végül a magányt választva visszavonult a hegyek közé, szalmakunyhójába. Azonban itt is nehezen, aggódva, szorongva élt.

Idős fejjel is állandóan kilincselt valakinél, barátokat, támogatókat keresett. Egy ilyen útján tűnt el kis hajójával együtt a Jangcén. Mások szerint később megkerült, betegen találtak rá a hajóban, aztán másnapra meghalt. A folyótól északra áll a sírja, tisztelői ma is fejet hajtanak előtte.

Unokája temette ide.

Az idézett verseket András László, Faludy György, Képes Géza, Kormos István, Lator László, Orbán Ottó, Szabó Lőrinc és Weöres Sándor fordította.

Az írás megjelent az Új Forrás 2022. évi 8. számában